

‘T GENTSCH SPANT DE KRUUNE!

DE HEDENDAEGSCHE MODEN, OF DE WEDERZYDSCHES SPOTTERNYEN

Samenspraak tusschen eene juffrouw en eenen jongeling *In den Schouwburg te Gend.*

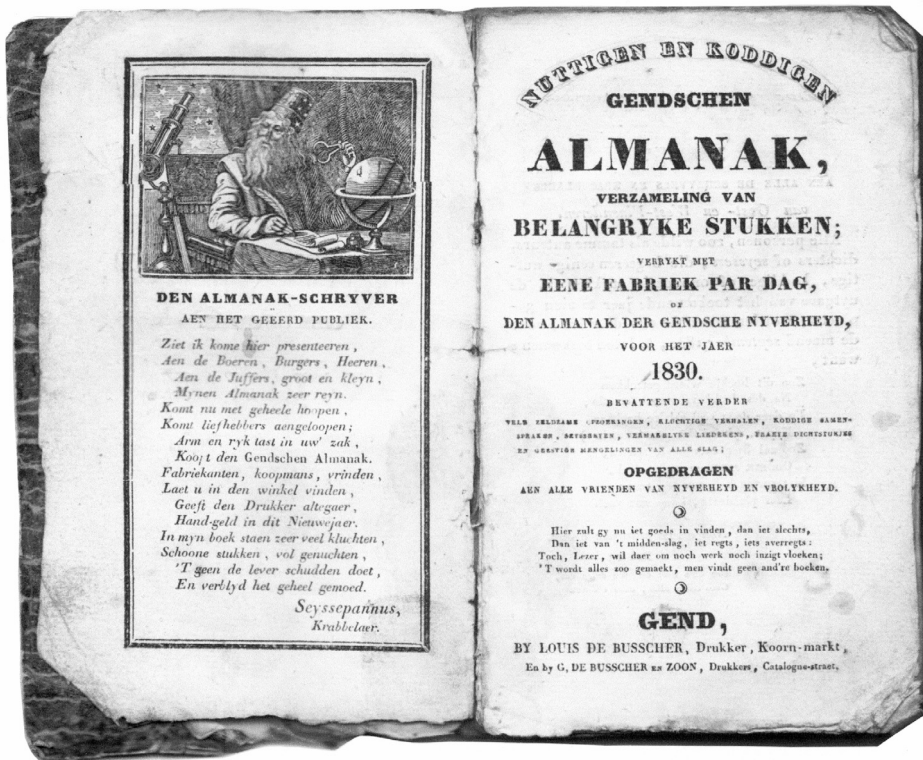
Toelichting: Dit merkwaardig stukje komt uit de “**Nuttigen en koddigen Gendschen Almanak**, *verzameling van belangryke stukken; verrykt met eene fabriek per dag, den almanak der Gendsche nyverheyd, voor het jaer 1830. Verder bevattende vele zeldzame opzoekingen, kluchtige verhaelen, koddige samenspraeken, seysbrieven(1), vermakelyke liedekens, fraeye dichtstukjes en geestige mengeling van alle slag; ...*” Hij werd gedrukt door Drukkerijen Louis De Busschere op de Koornmarkt en G. De Busschere en zoon in de Catalonieënstraat.

De Franse periode laat hier in de Gentse dialectwoordenschat nog zijn sporen na. De schrijfwijze kan ons enigszins ongewoon lijken. Een lange *aa* wordt er nog *ae* geschreven en de *ij* schrijft men als *y* maar leest men *ij*. Hier en daar duiken ook nog flarden Platgents op, zoals *zillen* voor *zullen* wat typisch *Nieuwbrugs* is, t.t.z. het Platste Gents uit de wijk van de Nieuwbrug tussen de Oude Beestenmarkt en Steendam.

In dit leuke stukje wordt de overgewaaide Franse mode van de *cul-de-Paris*⁽²⁾ of het *valsche gat*, de valse *tournuren*⁽³⁾, *corseeën*⁽⁴⁾, wespentailles, haarkrullen, zijden pruiken, gigantische hoeden, de korter wordende rokken, de knalrode jassen met hoge en brede puntkragen en vleermuismouwen van de nieuwe *moeskesmoakers*⁽⁵⁾ op de korrel genomen, vooral gedragen door de kokette dames in de opera als het er op aankwam *pour se laisser voir*, om op te vallen en gezien te worden. Maar ook de mannen volgden de exuberante mode.

Als illustratie volgt uit dezelfde almanak een ‘Mode Liedeken’

Over eenigen tyd bevond ik my in den parquet⁽⁶⁾ van onzen grooten schouwburg; ik was gezeten achter een jong paer welk scheen zeer *à la familière*⁽⁷⁾ te klappen het geen niet weynig myne aendacht van het toneel aftrok, dewyl zy samen de toilet van alle de Dames, die in de loges, door eene smaekvolle of vreemde kleeding onderscheydden, in oogenschouw namen. Het eerste stuk

eyndigde toen hunne kritiesche revue ook omtrent ten eynde was; en daer het my volstrekt onmogelyk was aen myne eygene gedachten gevolg te geven, dewyl myne geburen tamelyk luyde spraken, zoo was ik, om zoo te zeggen, verplicht het vervolg hunner samenspraek te aenhooren; welke zich op de volgende wyze voortzetse:

- Den jongeling. Maer Jeffer Marie ge zy gy zelf van daeg zoo schoone.
 De Jonge juffrouw: Waer van ben ik zoo schoone, menhier Charles?
 = Dagge nuy zoo dunne in uy lêens zyt... waer van és dâ? Gy waert over eenige tyd azoo niet.
 - 'K zal uy dâ onder ons gaen zegge. 'K wil ook de moden van de dag vullen; aes me dâ nie en doen men kunne wy geene vryer kryge.
 = A Jeffer! ge zy gy azoo ook al van die soorte, die d'ooge van d'heere wille bedriege; get misschien ook n'ên valschen *cul-de-Paris* aen?
 - Huy zoek wel! ge lacht mê my, menier Charles; ... 't es waer, me zyn tegenwoordig wel wa dikke, maer 't es van onze corsets zoo straf te sluyte, ... alles moet daer deure naer achter, ... 't vet moet ievers uyt komen, ne waer?

- = Ter zyn nogtans vele jonge iefers die valsche tournuren dragen, opgevolde heupe en andere dynge ... want over eenige maende, aes 't concert van St. Cecil in de Koorenbloem⁽⁸⁾ gedaen was, zag m'ên vreemde ieffe heur achterste verliezen; en me zegt dat ze mê ruuë kaken optrok, aes er n'ên hier huer mê veel beleefdheyd de twee witte achterste kaken wêerbragt, die ze laeten vallen hâ.
- Menhier Charles, dâ zyn toch neste... Get dâ uyt uyen duym gezoge... me maken wel van achter nen handdoek vast, onder ons kleed, maer meugeme da nie doen?... wâ kwaed is er daer in gelege?...
- = Och neent! 't geen dat er daer in ligt, en es precies geen kwaed... en ên serveete veur 't achterste en es 't slegste nie... maer mê de corseeën te straf toe te ryen, kunde toch naer d'ander weereld gaen! 't hä in den *Mercurius*⁽⁹⁾ gestaen an ên amerikaensche uyt Amerika, die toegegroeid was van heur zoo sterk te pinceren⁽¹⁰⁾ in heur leêns... Let maer op jeffer Marie, ten is niet geestig by Kiekepoot te gaen⁽¹¹⁾...
- 'K zal my daer van meyen⁽¹²⁾!... maer aes ik het moe zegge, 'k zou nog liever sterve als geen lief t' hên...
- = Ja, ja, ieffe Marie ge moê gy zoo nie lagchen; allagche zegt n'ên zot zyn meeninge.
- Ge zy gy fameus beleefd, menier Charles!... maer dâ maekt my nie, 'k kê wyë mouwe.
- = 'T es wa schoons, 't es goed om in de soepe 't hangen... Waer veur kan azoo ne lap diene?
- Wagt uyën tyd af, me zillen⁽¹³⁾ ze veur ridiculen⁽¹⁴⁾ gaen gebruyke.
- = Daer veur moet ik zoo lang nie wagten, 't zyn van nuy af ridikulkes genoeg... Maer 't weet nog wa beter; als 't regent ge kunt er schoon uy lief insteke...
- Ze zoen wel zegge dak me lief in myne zak drage!... en als moeder my eens by myn mouwe zou pakken, en uy... wil zeggen, en daer n'ên jongen heir in gevoelen, 't en zou toens een ander paer mouwen zyn, en de katte zou op de koorde dantzen...
- = Maer waer zyn myn zinne; de jonge ieffe kryge ons toch nog zoo ligt in hulder mouwe niet!
- Ey! jemenis⁽¹⁵⁾ wâ dagge zegt! ge zy gulder daer veur toch ligt genoeg! zyde gy... ge moet hier azoo nie boffen... Maer en trekt ons n'ê keer zoo lang by de mouwe nie; en laet ons eens van de jongheden spreken... z'en der zy wâ meer achter de mouwe aes me wy.
- = O tjeuus⁽¹⁶⁾! wâ es er op ons te zegge?... Ge zou toch veel moeyte hên om wa te vinde.

- Wâ dagge zegt! Gaet eens aen mamzel Mester's wynkel, ze staen daer uyt-geschildert... gê gy dâ ommers ook wel gezien?
- = Kê dâ zekerlyk wel gezien en de printen⁽¹⁷⁾ van d' ieffers daer by... surtout van die medame die uyt heur bed komt... ze ziet er uyt gelyk een afgelekte eetekoek⁽¹⁸⁾ en dâ verwondert my nie, want jeffer Kolle hê my over eenige dagen verteld, dat ersomtemetsên⁽¹⁹⁾ van heur kennisse zyn, die s' avonds veur dan ze in hulder bedde gaen, eene lange koorde aen 't bedde vast maken;... ze neme tons den eend in d'hand... en draeyen hulder Iyf azoo in de koorde gelyk n'ên top⁽²⁰⁾... en ze gelyke daer deur kompleet aen een appel-bie⁽²¹⁾.
- Men hên wy toch geene strale⁽²²⁾, menhier Charles.
- = Ge verstaey gy my wel, iefers⁽²³⁾ Marie, ten zyn die vyftien stuyvers niet; ... maer hên d'iffers geene strale, ze missen toch geene tonge, iefers Marie.
- Ça ne picté paS(24), menhier Charles!
- = 't Es maer zegge, iefers Marie. Maer menhier Charles en klapt zoo straf van d'ieffers niet; 't wordt tyd van ook op de rekening van d'hier te beginnen!... Ze leggen al avonde hulder haer in de krulle, om s' anderdays schoon fassen⁽²⁵⁾ t'hên. Hulderen hals wordt gelyk de steel van n'ê koppejager⁽²⁶⁾... 't es n'ên opregten zwanen haels; en hulder hoofd staet daer op gelyk ê koffuren⁽²⁷⁾ hoofd, zonder dâ ze kunnen verroere; met hulderen kerwat⁽²⁸⁾ in hulderen haels just gelyk in ên harnas;... ze zyn gepinceerd in hulder taille... 't schild te veel!... en 't es belagchelyk gelyk z' hulderen witten hoed opzetten; en om de waerheyd te zeggen z'hên daer by nog ê reuksken van den toebak, want ze zyn geheel den dag in de staminé⁽²⁸⁾... 't es t' onnoozel om dood te doen.
- = Ey! 'k ziet wel, ieffers Marie, kê my missproken;... ge zy gepiqueerd⁽²⁹⁾! koor 't wel ge wilt ook op ons kappe vallen⁽³⁰⁾... Ge spreekt van onze kruille?... daer trektêt wa by 'thaer!... waerom meugeme wy dâ nie doen? est om dat d'ieffers te gemakkelyk worden om hulder haer in Papillotten⁽³¹⁾ te leggen, en dâ ze niet anders meer als valsche krullen en zyën haer⁽³²⁾ drage?... Ge meugt ook wel van onze karwatte⁽³³⁾ zwyge, want d'ieffers zyn nog weynig met hulder Pirrots⁽³⁴⁾ opgeprot⁽³⁵⁾...
- Gelyk d'heire in hulder impermeabels⁽³⁶⁾ 't es wa schoons die lange kragen mê die ruuë collets⁽³⁷⁾;... meyd uy maer van de kalekoeenen, ge zouer niet wel van 't huys kome...
- = Wel ieffers Marie, ge meugt gulder wel spreken mé hulder ruuë mantels mê carreaux⁽³⁸⁾; est nie gelyk om mee nae de guillotine te gaen?
- Foey! menhier Charles, me zyn toch geen Adams⁽³⁹⁾!
- = Neen, zekerlyk, ieffers Marie, maer ge komt toch van Eva voort, en ge kunt de jong mans schoone tanteren⁽⁴⁰⁾... 'T es daer om dagge azoo in de straete

met hulder achterste al kwikkele⁽⁴¹⁾ gaet, en op socquen⁽⁴²⁾ om er wâ grooter uyt te zien.

- 'T es dâ de witte hoeyen⁽⁴³⁾ zoo dikwyls veurbij onze vensters passere;... 't zyn gelyk mulders; 't es wâ fraey!...

= Laet ons dâ potje gedekt laten, jeffer Marie; want d'ieffers dragen tegenwoordig hoeyen die gelyk geheele forteressen⁽⁴⁴⁾ zyn, en onder ons gezeyd... (Hier sprak den jongeling aen de oor van de juffrouw) den hier die achter uy zit, zal wel moge gebruyk maeken van zynen zwaenen haels, als hy een heêd, want uywen hoed is ê fameus schutsel veur hem. (de jonge juffrouw keerde haer om, om my te bezien, en ziende dat ik bezig was met op eenen Carnet⁽⁴⁵⁾ te schryven, zeyde zy eenige woorden die ik niet kon verstaen, tegen den jongeling die by haer zat, en het overige van de samenspraek konde ik niet meer hooren.)

MODE LIEDEKEN

STEMME: VAN DE STROEJEN HOEDEN

Komt naer Gend die wilt wat zien,
Jonge en oude
Volgt de mode;
Hier ziet men koddige lien,
Elk zal zich daer in verblien.
D' hoejen die de Dames dragen
Zyn als een parapluie,
Daer by overgrote kragen
En nog een cul-de-Paris.
Elk die 't ziet zegt: wat is dat?
Och waerelyk,
'T is bangelyk;
Elk die 't ziet, zegt wat is dat?
Deze Dam' heeft een valsch gat!

Als men nu de kleren ziet
Van de vrouwen,
Met haer mouwen;
Als men deze kleeren ziet,
Zoo mensch als boer die verschiet.

'K hoorde lest een Dame zeggen:
"Deze mouwen zyn te nauw,
'K zal in elk een stuk doen leggen,
Twaelf kwart moet zijn elke mouw."
Dus zes ellen in de twee,
Jonge en oude,
Dat is mode,
Ja zes ellen voor de twee,
Als 't katoen is volle bree.

Als een meysje nu wordt vrouw,
Snyd zy geern
Kinderkleeren;
Al waert dry uyt elke mouw.
Dan zyn zy nog niet te nauw.
Haere kleeren zyn van onder
Nauwelyks over de kniën,
En waerlyk ten waer geen wonder
Zoo men er iets kon van zien...
Zyn haer beenen schoon en snel,
Z' heeft dan gelyk,
'T is niet leelyk;
Maer zyn haer beenen niet snel,
Deze rokken gaen niet wel.

Als men ziet een Dame gaen
Boven, onder,
(Het is wonder!)
Z' is met valschheid aengedaen,
Zoo als ik zal doen verstaen.
Valsche heupen, valsche krullen,
Valsche Iyven en valsch gat;
Doch zy weten 't op te vullen
En geen mensch en weet er wat!
Haer 't koleur is somtyds valsch,
Jonge en oude,
Volgt de mode;
Ja 't koleur is somtyds valsch,
G'Iyk de perels van den bals

Nu tot slot gy dochters al,
 Jonge en oude,
 Volgt de mode;
 Want op onzen aerden bal,
 Fortuyn doen is 't altemal.
 Als men ieder kan betalen,
 Mag men dragen wat men wil;
 Doch de mode die doet falen,
 En voor jong mans is een bril.
 En als zy bedrogen zyn,
 Door wat prullen,
 Wat palullen⁽⁴⁵⁾;
 Hoort men hun zeggen met pyn:
 "Onze glazen waren niet fyn!"

Noten

- ⁽¹⁾ seysbrieven: brieven waarin men iemand 'zijn sjsse geeft', bespot.
- ⁽²⁾ cul-de-Paris: < Fr. Vals opgevuld achterstuk door vrouwen onder de rok gedragen.
 "Een valsche gat". Een Gents liedje gaat als volgt:
 "Van achter mee ne cul-de-Paris,
 'k Moe der mee lachen oaze'k het zie!"
- ⁽³⁾ tournuren: < Fr. 1. houding, 2. wending, 3. hier: valse heupen
- ⁽⁴⁾ corseeën: corsetten
- ⁽⁵⁾ moeskesmoakers: < Fr. mouche, pronkpleistertje, zie G.T. 2000, jg. 29, p. 57-60 en 124-125 en p. 193
- ⁽⁶⁾ parquet: parket, zitplaatsen op het gelijkvloers in het theater
- ⁽⁷⁾ à la familiale: < Fr. familiair, gemeenzaam
- ⁽⁸⁾ In de Koorenbloem: drankgelegenheid
- ⁽⁹⁾ Den Mercurius: toenmalige Gentse krant.
- ⁽¹⁰⁾ pinceren: < Fr. pincer: knijpen. Hier: insnoeren
- ⁽¹¹⁾ bij Kiekepoot gaan: dood zijn. Joseph-Jacques Kieckepoost (°1773 †1837) was een ondernemer van bouw- en afbraakwerken maar ook lijkbezorger. Wie in de handen van Kiekepoost kwam, was dood... (Zie ook G.T. jg. pp. tot.)
- ⁽¹²⁾ 'k zal my daer van meyen: mijden, zich daar ver vandaan houden, onthouden
- ⁽¹³⁾ zillen: Nieuwbrugs voor zullen
- ⁽¹⁴⁾ ridiculen: < Fr. ridicule: belachelijke personen
- ⁽¹⁵⁾ jeemenis: tsuumenis: bastaardvloek:
- ⁽¹⁶⁾ tjeuus: bastaardvloek: Jezus!
- ⁽¹⁷⁾ printen: gedrukte prenten zoals kopergravures, steendrukken, houtsneden, enz.
- ⁽¹⁸⁾ eetekoek: pannenkoek. Letterlijk: hete koek
- ⁽¹⁹⁾ somtemetsen: sommigen, enkelen

- ⁽²⁰⁾ top: draaitol die met een touwtje gegooid wordt.
- ⁽²¹⁾ appelbie: wesp die vaak op de appels zit. Hier refererend naar de wespentaille.
- ⁽²²⁾ strale: straal, angel
- ⁽²³⁾ iefers, iffers, jeffers: juffers, juffrouwen
- ⁽²⁴⁾ ca ne pique pas: < Fr. ça ne pique pas: dat steekt niet, dat prikt niet.
- ⁽²⁵⁾ fassen: bundels
- ⁽²⁶⁾ koppejager: spinragebol, lange borstel om stofnetten en spinnewebben te verwijderen.
Een koppe is een spin.
- ⁽²⁷⁾ koffuren: < Fr. mv. v. coiffure, kapsel
- ⁽²⁸⁾ staminé: estaminet, herberg
- ⁽²⁹⁾ gepiqueerd: < Fr. piqué: op de tenen getrapt, uit zijn humeur, geërgerd
- ⁽³⁰⁾ op iemands kappe valle: op iemands nek zitten, iemand kop van Jut maken
- ⁽³¹⁾ papillotten: < Fr. lange cilindervormig gekrulde haarstrengen.
- ⁽³²⁾ zyen haer: pruiken of haarstukjes gemaakt van zijde.
- ⁽³³⁾ karwatte: < Fr. cravatte, das
- ⁽³⁴⁾ opgeprot: < ww. opprotten, oppronken, optutten: opsmukken
- ⁽³⁵⁾ pierots: voetnoot bij originele tekst: “Kragen die in fyne ploeyen rond den haels gedragen worden”, kraag zoals Pierrot uit de commedia dell' arte die draagt.
- ⁽³⁶⁾ impermeabels: voetnoot bij originele tekst: “Kapoten die ondoordringbaer voor den regen zyn”
- ⁽³⁷⁾ collets: mv. v. col: kraag
- ⁽³⁸⁾ carreaux: « Fr.) karootses: ruitjes
- ⁽³⁹⁾ Adams: voetnoot bij originele tekst: “Booswig te Gend onthoofd”
- ⁽⁴⁰⁾ tanteren: < Fr. tenter: proberen, verleiden, zin doen krijgen,
- ⁽⁴¹⁾ kwikkele: ww. 1. krakelen; 2. hier: levendig bewegen.
- ⁽⁴²⁾ socquen: “Soort van halve houte en lederen kloeffen, om in het slecht weder boven de schoenen aen te doen.”
- ⁽⁴³⁾ Hoeyen: hoeden
- ⁽⁴⁴⁾ forteressen: < Fr. forteresse, vesting, fort, versterking, hier: heel groot ding
- ⁽⁴⁵⁾ carnet: < Fr. hier notaboekje
- ⁽⁴⁶⁾ palulle: ook plulle, 1. vod, gescheurd afhangende lap van een kleed. 2. iets zonder waarde: hoe kunt ge al die palullen kopen! 3. Iets of iemand van weinig aanzien. Zo kennen we ook 'ne palullekesman': iemand die met gescheurde of versleten kleren loopt, waar de lappen van afhangen. Ook het ww. palullen bestaat: zich oppronken, optutten, meestal bij vrouwen.

Eddy Levis